

АЛБАНСКИЯТ ФАКТОР НА БАЛКАНИТЕ*

Алфред Мойсиу

Уважаеми дипломати,

Дами и господа,

Приех с удоволствие поканата да бъда лектор пред такава уважавана аудитория. За Албания България е една приятелска страна, с исторически връзки и сътрудничество до днес. Между нашите две страни не съществуват неразрешими проблеми, политическото, икономическото, военното и културното сътрудничество бележат постоянно развитие. Към тази равностойка може да се добави и фактът, че през втората половина на миналия век ние имахме почти сходни съдби, преминахме през фази на преход, естествено не напълно идентичен, имаме общи аспирации за евроатлантическа интеграция. Като страни от един район смятам, че е много важно в рамките на разширяването на сътрудничеството ни да обменяме становища, особено по въпроси, отнасящи се не толкова до двустранните отношения, колкото до системата на сигурност и стабилност в района.

В момента районът ни се намира във важен период и ние сме свидетели на исторически промени, които се случват в него. След конфликтите и войните на Балканите, придружени и с етнически прочиствания, сега най-подкрепяната политическа алтернатива е тази на евроатлантическата интеграция; на политическия диалог, на икономическите взаимоотношения и разбирателство между народите. 2006 г. се очаква да бъде изпратена със завършване на цикъла на разпад на Югославия и с приемането на две страни в Европейския съюз, по-конкретно на България и Румъния, наши съседи, които следващата година вече ще са членове на ЕС (лекцията е четена през май 2006 г. – бел. ред.), придавайки ново измерение на разширяването и представителството на региона, както и на нашите аспирации

* Публична лекция на президента на Република Албания пред Дипломатическия институт – София, 18 май 2006 г.

за интеграция. Това е значителен успех, за който ние искрено се радваме и ви приветстваме с убеждението, че процесът на разширяване трябва да продължи, включвайки всички страни от региона. Следващата седмица също така се очаква да се проведе референдум за една нова държава в района – Черна гора. В рамките на тази година се очаква и окончателно разрешаване на въпроса за статута на Косово и създаването на една нова държава в района. Т.е. – в една година ще имаме две нови държави и две нови европейски членки в региона. След тази фаза нашият район влиза в нов етап, където главната тема на процесите ще бъде бъдещата интеграция на всички страни в НАТО и в Европейския съюз. Ние сме убедени, че едни интегрирани Балкани в ЕС са важен фактор за укрепването на мира, стабилността и сигурността, от което ще спечелят както нашите народи, така и самата обединена Европа.

В това развитие с историческо значение албанският фактор с всеки изминал ден се утвърждава като значим фактор в региона. И целта на днешната ми лекция тук, в София, е представянето на обективното актуално състояние на албанския фактор на Балканите. Интересите на Албания от положителното развитие в района остават постоянни и значими, особено в условията на създаването на една държава с абсолютно албанско мнозинство, с която Албания ще бъде съседна държава. Над 7 милиона албанци ще живеят в няколко различни държави в района, ще граничат със себе си и това представлява уникален случай, който същевременно е и определящ фактор за гарантирането на мирното съжителство, развитието и разбирателството между всички останали балкански народи.

Преди 1990 г. Албания, самоизолирала се страна от Изтока и Запада, се беше самоизключила от това да оказва влияние върху регионалната политика. В края на 60-те години, политически и военно извън Варшавския договор и НАТО, тя се противопостави политически на източните съседи и на западните държави, загуби много в двустранните отношения и установи безпрецедентен модел на диктатура. След като бе отхвърлила Хартата от Хелзинки през 1975 г., една година по-късно Албания обяви чрез конституцията си и забрана на вероизповеданията и ре-

лигиозните институции, на частната собственост и вземането на кредити. До края на 80-те години Албания не участваше в нито една регионална инициатива и не покани нито един от значимите ръководители от съседните държави. Тази позиция на екстремна самоизолация и отказ от международни контакти се съпровождаше със загубата за един значителен период на политическо влияние в регионалното развитие, както и в развитието на двустранните отношения със съседните страни.

След 1990 г. отварянето и реформите се съпровождат с постепенното възстановяване на връзките на доверие и сътрудничество с останалите страни. В тази посока са направени значителни стъпки. Сега ние имаме много добри интензивни отношения с всички страни от региона, подписали сме с тях редица споразумения, включително и споразумения за свободна търговия, и сме участници в голям брой общи регионални политически, икономически, военни и културни инициативи. Конкретен показател за високото ниво на взаимоотношенията, за новия дух и разбирателството е фактът, че ръководителите на държавите от района се срещат редовно. По-конкретно преди няколко седмици аз имах честта и удоволствието да бъда домакин на президентите от Западните Балкани, както и на България и Румъния, а утре ние ще бъдем отново заедно на Срещата на президентите от Централна и Източна Европа във Варна.

Историческа истина е, че Албания и албанците никога не са подклаждали война, никога не са хранили омраза, никога не са провеждали етническо прочистване, както и никога не са се стремили да заграбват територии на други държави. И дори по време на насилствения процес на разпад на бивша Югославия ние се отказахме от войната и се противопоставихме на националистическия натиск. Това стратегическо поведение съвпада с нашата решителна позиция да изберем мира, съжителството и сътрудничеството с другите народи и държави, независимо от политическите различия, които имаме с тях. Албания е заинтересована целият балкански регион да бъде стабилен и демократичен, развит и интегриран, всички негови граждани, независимо от своята националност и вероизповедание, да живеят в мир и хармония един с друг, да развиват всеобхватни връзки помежду

си, да се ползват от всепризнатите права в съответствие с европейските стандарти и международните конвенции.

Може да се каже, че нашата визия съвпада с тази на България и е ориентирана към избора на демократичните модели на правовата държава и изповядване на евроатлантическите ценности.

Дами и господа,

След години усилия за утвърждаване на демокрацията и правовата държава и установяване на пазарна икономика Албания се намира в нова фаза на развитие: очакваме много скоро да подпишем Споразумение за стабилизация и асоцииране и на предстоящата среща на върха на НАТО, очакваме да получим покана за членство. Отчитайки изолацията, бедността и липсата на закони, които ни остави в наследство комунистическият режим, не е прекалено да се оцени, че като цяло Албания постигна значителен напредък в политическите, икономическите и законодателните реформи. Потвърждение на напредъка бяха и последните парламентарни избори и демократичната смяна на властта – като техен резултат. За пръв път ние нямаме абсолютно мнозинство, а реална коалиция, предлагаща широка програма за икономически, политически и институционални реформи.

Новото правителство полага усилия, не без успехи, да превърне в реалност обещанията, да нанесе силен удар срещу организираната престъпност и незаконния трафик на хора, да намали разходите и да увеличи обществената прозрачност. Въпреки съществуващите проблеми като високата безработица, корупцията в администрацията, трудностите за конкуренция на свободния пазар и неукрепналостта на институциите, нуждата от увеличаване на демократичната и законовата култура, както и от политическо единодействие на всички отговорни институции и фактори за справяне с предизвикателствата на интеграционния процес продължава да бъде основното безпокойство на гражданите и обществото. Албания не може да си позволи лукса да губи време в продължителни дебати, насърчаващи идеологически противопоставяния. Темповете на развитие налагат нуждата от избягване на грешките от миналото и поемане на отговорностите за изпълнение на обещанията.

Отварянето ни към света ни помага да представим някои от нашите най-ценни богатства. Ние имаме огромен туристически потенциал, който с всяка изминала година се обогатява и става все по-атрактивен особено за чуждите туристи. Аз каня българските граждани да се възползват от този потенциал, като им гарантирам, че те ще прекарат приятна и спокойна почивка. Същата покана отправям и към българския бизнес, чиято перспектива в Албания е гарантирана. Ние сме част от общите усилия за изграждането на Коридор номер 8, за реализирането на нефтопровода АМБО, както и за създаването на енергийна система и зона за свободна търговия, проекти, които ще сбlijат още повече страните и народите ни.

В културен аспект Албания предлага завиден модел в района и в по-широк план на съжителство и хармония между три религиозни общности – мюсюлмани, православни и католици. За разлика от някои други страни, албанците никога не са придавали политическа окраска на вероизповеданието. Това е направило възможно у нас да няма религиозни сблъсъци и конфликти и религиозната хармония да се превърне в една от най-силните духовни институции в обществото.

Освен вътрешните реформи, които трябва да гарантират стабилност и благоденствие, Албания също така следва активна политика на разбирателство и сътрудничество със своите съседи, допринасяйки по този начин за укрепването на мира и утвърждаването на демокрацията в района и в по-широк план. Заедно с България и други страни ние участваме в международната коалиция против тероризма, ръководена от САЩ, и албански мироопазващи части се намират в Мосул в Ирак, Кабул – Афганистан, Сараево – Босна, ангажимент, който свидетелства за нашата воля за интегриране в НАТО.

Уважаеми слушатели,

През последните години Балканите се промениха чувствително в положителна посока, но въпреки това все още не са разрешени проблеми, които директно се отразяват на стабилността и сигурността в региона. Балканите са разделени от войните, но все още някои военнопредстъпници се движат свободно. Тяхното задържане и изправянето им пред правосъдието не само ще

успокои душите на жертвите на войната, но и ще освободи района от националистическите товари на миналото. Предаването на военнопръстъпниците, освобождаването от атавизма на екстремния национализъм, реформирането на политическия и държавния живот, както и истинската евроатлантическа ориентация – това са предизвикателства, които не можеш да загърбиш, ако истински желает да бъдеш в крак с времето. С референдума през следващата седмица Черна Гора се стреми да потвърди своята ясна европейска перспектива за всички свои граждани, включително и за албанците, живеещи там. Положително развитие виждаме и в съседна Македония, където албанците съставляват втората по големина етническа група и като страна по Охридското споразумение доказват, че считат Македония за своя държава и допринасят за установяване на основите на едно многонационално, демократично и европейско общество. Един въпрос, колкото актуален, толкова и общ за страните от нашия регион, е въпросът за Косово. Решаването на въпроса за Косово е много важно, защото освен всичко друго ще се сложи край на процеса на разпадане на Югославия, който доведе до нови междудържавни отношения и най-малкото – до появата на четири други държави, намиращи се на нейната територия. 1999 г. остави Косово под разрушенията на войната, с няколкостотин масови гробове, с повече от една трета от населението, прогонено в други държави и без държавни институции. През последните седем години Косово постигна значителен прогрес както в изграждането на демократично мултиетническо общество, така и в създаването на легитимни институции. За едно много кратко време то дава доказателства, че в името на върховните интереси и в името на европейското бъдеще е готово да забрави раните от миналото с общото убеждение и готовност за прилагане на демократичните стандарти в зачитането и интегрирането на националните малцинства.

Албания подкрепя определението на ЕС и на Контактната група, основната формула за разрешаване на проблема Косово да бъде тази на трите „не“-та. Не на връщането към 1999 г., не на разделянето на Косово, не на обединението му с друга държава. В тази формула се съдържа и директният отговор на тези,

които изразяват опасения от промяна на границите. Факт е, че в своята ориентация, в своята дейност албанският фактор в района е определил своето бъдеще не в промяна на границите, а в съществуването си там, където се намира, било то в Албания, Косово, Македония или Черна Гора. Албанците не виждат своето бъдеще в една Велика Албания, а в своето и на целия район интегриране в ЕС, в либерализирането на границите, в увеличаването на търговския, културния и политическия обмен, както и в утвърждаването на ценностите на демокрацията, диалога и разбирателството. Конкретен пример за това е Македония. Албанците там не поискаха разделяне, нито пък се присъединиха към екстремистките групировки, а чрез диалог и споразумения показаха и показват, че считат Македония за свой дом.

И в случая с Косово ние насърчаваме започналия диалог между Прищина и Белград с международно посредничество. Албания счита себе си не за актьор, а за фактор, който може да допринесе за разрешаването на проблема на Косово. Считаме, че и останалите столици в района могат да направят същото. Убедени сме, че е много необходимо и наложително Белград да не превърща Косово в заложник на вътрешните събития в Сърбия и нейната политическа класа, да не го използва в интерес на политическото си оцеляване, а да излъчи послания на политически реализъм и добросъседство. Албания е убедена, че решаваща роля за определянето на статута на Косово имат само гражданите на Косово, албанци и сърби, в разбирателство с международния фактор.

Косово, продължавайки започнатите преговори, ще работи усилено за изпълнение и установяване на стандартите, което ще улесни управлението му според модерната европейска концепция на новия статут. Надяваме се и вярваме, че определянето на статута ще се случи през тази година. Статутът трябва да бъде такъв, че да превърне Косово в международен субект, за да бъде възможно функционирането му като държава в отношенията с останалите страни, да не остави, нито пък да създава проблеми, както за бъдещето на самото Косово, така и за района. Също така Косово трябва да поеме отговорност да докаже, че е способно само да се управлява, да осъществява

стабилно икономическо развитие в мирно съжителство и хармония за всички свои граждани, без разлика на тяхната етническа и религиозна принадлежност.

Приятели и гости,

Когато говорим за исторически промени в нашия район, ние признаваме голямата заслуга на САЩ, ЕС и НАТО, които с директното си ангажиране и постоянната си подкрепа са фактор, гарантиращ мира, стабилността и сътрудничеството в региона. Затова ние виждаме бъдещето за нашия район, в който Западните Балкани са все още в процес, само в интеграцията в ЕС и НАТО. Затова в тази връзка ние не разбираме и не приемаме посланията, които съдържат колебание или съмнение спрямо естественото присъединяване на нашите страни към ЕС. Това не е едностранен процес. Това е двустранен процес с взаимни ползи и изгоди.

В края на лекцията си искам още веднъж да подчертая, че албанският фактор в балканското пространство, граничещ от всички страни със себе си, със своята политика и ясна позиция за регионално сътрудничество и разбирателство, за европейска и евроатлантическа интеграция, е бил, е и ще бъде фактор на мира и стабилността.

Още веднъж Ви благодаря за предоставената възможност да изразя някои свои оценки за района и за ролята на албанския фактор за неговото бъдеще.

Благодаря Ви за вниманието.